

«شىنجاڭ ئىجتىمائى پەنلەر تەتقىقاتى» 1999 - يىلىق 1 - سان

(ت) یو ۱۶ ر تحسائی پلدر ئاکادمیسیک دشرا ئېبکارى)

مزمزی 70 - آن

ش. سرگوربر - مالکت خردمن

سائبان میراثی

حدائق ملوك 3 - تیکیک 5 - کوئی

مودودی محدث

1000

A decorative horizontal border element featuring a repeating pattern of stylized, symmetrical leaf motifs, likely acanthus leaves, arranged in a continuous line.

تمہرے لئے اسٹلری ہو سکی۔ تالر مامنون

مُؤْنَدَه رِجَه

نهنقيقاته، دلن، ميللهت، مقتبساد

ئاپتونوم رايونىمىزدىكى نامراتلارنى يۈلەش ۋە سىجىل تەرەققىيات ئىستىراتپىگىيىسى توغرىسىدا	1
ئىگلىكىنى كەسىلەشتۈرۈشكە ئائىت بىر نەچچە نەزەربىيىتى مەسىلە توغرىسىدا	7
شىنجاق يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىيات قەدىمىنى تېزلىتىش توغرىسىدا	12
ئۇيغۇر ئېلانچىلىقىدا مىللەي ئالاھىدىلىكىنى گەۋدەلەندۈرۈش توغرىسىدا قىسقىچە مۇلاھىزە	15
ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئۇرۇپ - ئادىتىگە ھۇرمەت قىلىشنىڭ قانونىي كاپالىتى ۋە ئەمەلىيىتى	19
ئاز سانلىق مىللەت ۋە ئاز سانلىق مىللەت رايونلىرىنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتى ٹوتنۇررىسىدىكى مۇناسىۋەت توغرىسىدا	23
قانداق قىلغاندا دىننى سوتىيالىستىك جەمئىيەتكە ماسلىشىشقا يېتەكلىكلى بولىدۇ؟	26

تاریخ، خارجیوگیه ته تقیقاتی

گنجو ئۇيغۇرلىرى ۋە ئۇلارنىڭ رايونىدا نېستۇرى دىننىڭ تارقىلىش تارихى توغرىسىدا دەسلەپكى تەتقىقات
داۋۇت سايىم 30
شادىست تۈركىيە قۇرغۇچىسى ھەقىدىكى بىر نەچىھە مەسىلە قۇربان تۈران 36

.....	سۈلالىسى دەۋرىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى توغرىسىدا قىسىچە بايان	44
.....	شۇبىتىسيه مىسىنۇن : لار ئۇمكىنىڭ قەشقەردىكى پائالىيەتلەرى توغرىسىدا تەتقىقات	45
..... جۇشۇن، سۇي يەنخۇ 47	
.....	شىنجاڭنىڭ قەدىمكى دەۋر بىناكارلىقى ئالىجان مەحسۇت، ئابدۇشۇكۇر مەحسۇت 62	
.....	خوتەننىڭ قەدىمكى ياغاج ئۆيمىچىلىقى توغرىسىدا ئەزىز ئاتاۋۇللا سارتىكىن 67	
.....	ئىلى ئۇيغۇرلارنىڭ XVIII ئىسرىنىڭ ئاخىرى XIX ئىسلىرىنىڭ باشلىرىدىكى بوز يېر ئۆزلەشتۈرۈش پائالىيىتىگە نەزىز 72	
..... نورۇللا مۇئىمن يۈلغۇن 72	
.....	«تۇرپاندىن تېپىلغان ۋەسىقلەر» دىكى ئۇيغۇر تىبا به تچىلىكىگە ئائىت مەلۇماتلار	
..... ئابلىز مۇھەممەت سايرامى 77	
.....	خوتەننىڭ ناخشا - ئۆسسىنۇل سەئىتى توغرىسىدا تۇختىنىياز تۇرسۇن 84	
.....	تالىق دەۋرىدىكى ئىدىقۇتلىق مەشھۇر ئىرباب - قۇتلىق مەھەممەت رۇسۇل، پەركەت سالى 88	
.....	شىنجاڭنىڭ خەن سۈلالىسى دەۋرىدىكى سۇ قۇرۇلۇشى ئابدۇۋەلى خۇسۇر 91	

نهاده بیانات، تبل، مهد نیزهت ته نفیقانی

«شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر تەتقىقاتى» 1999 - يىلىق 2 - سان

(ش. ئۇ ئار ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىسىتىلىق نەشر ئەپكاري)
 يىلىك ئۇسوبىرىلىك زۇرمىل
 ئۆمۈسى 71 - سان
 ياش مۇھىرەرىز: ئابىلىك مۇرۇش
 شەھىرىنىڭ 3 - ئىپسىزلىق 5 - كۈنى
 بىز سايىنىڭ ئىچىرىڭىز ئەھەرىزىز:
 دىلارە خەست
 نەھەرىزلىك ئىشلىرى مۇدىرىز: ئابىلىز مەلۇت

مۇنۇلدەر دىچە

ئەزىزىدە، ئەلساد، قاپۇن تەھلىقاتى

سوتسيالىزمنىڭ ماھىيىتى بىلەن مۇلۇكچىلىك شەكللىنىڭ مۇناسىۋىتى توغرىسىدا	باھارگۈل خالق 1
رەھبىرىي كادىر لارنىڭ ئەخلاق ئىستىلى توغرىسىدا.....	ئابىلىك ئالاۋۇدون 5
دېمۆكراٽىك نازارەتچىلىك تۆزۈمىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش ۋە كۈچەيتىشتىكى بىزى ئەزەرىي ئۆزى مەسىلىلەر توغرىسىدا	مۇختار قاسىم 8
زامانىۋى كارخانا تۆزۈمى ھەققىدە مۇلاھىزه	گۈلنار روزى 12
ئۇتتۇرا كىچىك تىپتىكى كارخانىلار دۇچ كېلىۋاتقان مەسىلىلەر ۋە بۇ مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشنىڭ چارە - تەدبىرىلىرى	ئابىلىك ئۇسمان 17
ئۇقتىسادىي ئۇچۇرنىڭ ئالاھىدىلىكى ۋە ئۇنىڭ يېزىلىشىدىكى بىرقانچە مەسىلە.....	
شىرىنىڭاي پەتتۇللا 20	
ئاز سانلىق مىللەت رايونلىرىنىڭ تەرەققىيات قەدىمىنى تېزلىتىش توغرىسىدا ئىزدىنىش.....	
مەسىلىي رايونلارنىڭ مەنىۋى مەدەنلىك قۇرۇلۇشى قەدىمىنى تېزلىتىش توغرىسىدا	
ئەنتەنىۋى ئەخلاق قارشى بىلەن قانۇن ئېڭىنىڭ مۇناسىۋىتى توغرىسىدا.....	دىلبەر تۈرغان 28
دۆلەت تەۋەلىكىگە ئائىت بىر قانچە مەسىلە	فېرىدون پەتتار 33
غىرەپى يۇرت تارىخى تەتقىقاتى توغرىسىدا ئەسلامە ۋە ئۇنىڭ ئىستىقبالىغا ئەزەر.....	
رۇڭ شىنجىاڭ 41	

تارىخ، دىن تەھلىقاتى

غىرەپى يۇرت تارىخى تەتقىقاتى توغرىسىدا ئەسلامە ۋە ئۇنىڭ ئىستىقبالىغا ئەزەر.....	
رۇڭ شىنجىاڭ 41	

تۈركىيەدىكى جۇڭگۈلۈق قازاقلارنىڭ تۇتىمىشى ۋە بۈگۈنى.....	لى دېخوا 47
شېڭ شىسىيگە باها	سەي جىنسۇڭ 61
شىنجاڭدا ئازادلىقتىن بۇرۇن قورۇلغان ئۈچ زامانىئى سانائىت كارخانىسى توغرىسىدا	تۇرغۇن ئۆمەر 67
غىربىي لياڻ خانلىقى ۋە غەربىي لياڻ خانلىقىغا دائىر ماتېرىياللار.....	يالقۇن مەممەتىyar 73
قدىمىمكى كۆسمەن بەگلىكىنىڭ ئىقتىسادى توغرىسىدا	رەپهانگۇل قۇربان 79
تۇۋالارنىڭ تۇتىمىشى ۋە بۈگۈنى	غېيرەت سەلىيۈف 82
ئوتتۇرا تۇزلەڭلىك، چەت ئەل مەددەن يىتىنىڭ كۆسەنگە كۆرسەتكەن تەسىرى	زۇلپىيە ئاۋۇت 87
«تۈركىي تىللار دېۋانى» دىكى «تۈرك» ئاتالغۇسى توغرىسىدا	ئەلى غۇپۇر 90
موڭغۇل ئىستېلاسدىن كېيىنكى ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە شىنجاڭ رايونىدىكى تەسىۋۇزپىقلق	ئەخەمەتجان ھەمسەن 96

قدمة بسيطة، تمل، مهارات نظرية، نتائج

شىنجاڭىدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ بايراملىرى ۋە ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكى	123
رېزۋان نىزاز ، گۈلشەن نىزاز	
يارى ئەبىدۇللا	119
شۇمۇچىلىرىدىكى كۆپ مەنلىكلىك ھادىسىسى توغرىسىدا
ئۇيغۇر تىلى تۈرىنىڭ قوشۇمچىلىرىنىڭ كۆپ مەنلىكلىك ھادىسىسى توغرىسىدا
مۇھەممەد يۈسۈپ	116
تاش راخمان	112
«تۈركىي تىللار دىۋانى» دىكى سانلار توغرىسىدا
ئۇيغۇر تىلىدىكى ئاتالغۇلارنى ئۆلچەملىشتۈرۈش - قېلىپلاشتۇرۇش توغرىسىدا يۈزەكىي مۇھاكىمە
تاش راخمان	109
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرىدىكى «خىزىر» ئۇبرازى توغرىسىدا دەسلەپكى ئىزدىنىش
ئايگۈل ئابدۇرپەيم	105
قىسىسىسىلىرىنىڭ ئەللىرىدە تەتقىق قىلىنىشى مامبىت تۈردى	101

کوریکتور: رُوئینیہ سدیق

«شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر تەتقىقاتى» 1999 - يىلىق 3 - سان

(شىخ ۋار ئىجتىمائىي يەئىلەر ئاكادېمىسىنىڭ نەشر ئەپكاري)
 ئۇمۇمىسى 72 - سەق
 مەسىللە ئۆسۈپەر مەل رەزىۋەل
 تەكلىب قىلىنغان يىش مۇھىمەرى: ئەندىم ئۆسۈپ
 مەرى پەستىنىڭ 3 - ئېرسىڭ 5.5 كۆسى
 ئۇ سانىش شىعرائىي تەعىرىسى:
 ئالىمۇر مامۇن
 تەعىرىسى ئىشلىرى مۇھىمەرى، ئالىمۇر مامۇن
 مەھىمەرىلىك ئىشلىرى مۇھىمەرى، ئالىمۇر مامۇن

مۇنۇدۇر دەجىمە

ئەزىزىت، ئەقىساد، قانون تەقىقانى

- 11-نۇۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3-ئۇمۇمىي يېغىندىن بۇيان جۇڭگۇ كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ
 ماركسىزمىنىڭ دىن توغرىسىدىكى نەزەرىيىسىگە قوشقان ئۇن چوڭ تۆھپىسى لىيۇجۇڭكالاڭ
 ئىجتىمائىي ئەتىپياج بىلەن تەقسىماتىنىڭ مۇناسىۋەتىنى توغرا تونۇپ 21. ئەسەرگە يۈزلىنىلى
 دۆلىتىمىزنىڭ چەتكە چېتىشلىق نىكاھ ئىشلىرىدىكى قانون توقۇنۇش مەسىلىلىرىنى ھەل قىلىش پېرىنسىپى
 توغرىسىدا 15
 18- ئىلىيار ئابىلز شىنجاڭ بىلەن ئۇتتۇرا ئاسىيا دۆلتلىرىنىڭ ئىقتىسادىي سودا مۇناسىۋەتىمە ساقلىنىۋاتقان مەسىلىلەر
 توغرىسىدا 23
 27- ئۇمۇم ئىلکىدىكى كاپىتالىنىڭ ئىشقا سېلىنىش ئۇنۇمىنى ئۆستۈرۈش ھەقىدە گۈلنار روزى
 شىنجاڭ دېۋقانلىرىنىڭ كىرىمىنى ئاشۇرۇشنىڭ تەدبىرىلىرى 30
 ئابدۇرپەيم خالىق
 بازار ئىگىلىكى شارائىتىدىكى ئاتوغرا رىقاپەتنىڭ ئاساسلىق ئىپادىلىنىش شەكىللەرى
 34
 جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ نامراتلىق مەسىلىسى توغرىسىدا قىسىقچە مۇلاھىزە ھىمىت هوشۇر
 37
 ھۆرىگۈل قادر پەرىدە پايىمۇقات

تارىخ تەقىلاتى

شېڭ شىسىيگە باها	40
..... سەي جىنسۇڭ	
..... گەنچۇ ئۇيغۇر خانلىقىنىڭ خاقانلىرى	50
..... نورۇلا مۇئىمن يۈلغۈن	
..... بۇددىزم دەۋرىدىكى خوتەننىڭ بىناكارلىق سەنتىتى توغرىسىدا	
..... توختىنىياز تۈرسۈن	56
..... ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى دەۋرىدىكى ئەينە كېچىلىكى توغرىسىدا	
..... 60	
..... ئەسقەر ئەختەمەت	
..... شىنجاڭنىڭ قەدىمكى زامان پاختىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشى توغرىسىدا	63
..... 70	
..... ياقۇپپەگ دەۋرىدە ئىشلىتىلگەن بىر قىسىم پۇللار توغرىسىدا	
..... 69	
..... مەممۇد ئابدۇۋېلى	
..... ئۇيغۇرلارنىڭ تارىخ تەزكىرچىلىكى ھەققىدە	74
..... غالىپ بارات ئىركى	

ئەدەبىيات، تىل تەقىلاتى

..... ئۇلۇغ ئۇيغۇر ئالىمى يۈسۈپ خاس حاجىپ دۇنيا تارىخىدا ئۆتكەن مەشھۇر مۇتەپەككۈرلارنىڭ بىرى	
..... 80	
..... مەمتىمىن يۈسۈپ	
..... ئەممەد زىيائى ۋە قۇتادغۇبىلىك	88
..... 88	
..... كېرىجان ئابدۇرپەم	
..... ئەممەدشاھ قاراقاشى، مولانىيازى ۋە ئۇلارنىڭ مۇنازىرە شەكىلدە يېزىلغان ئەسرلىرى توغرىسىدا	
..... 100	
..... ئىزدىنىش	
..... 92	
..... ھەببۇللا ئابدۇسالام	
..... قاراخانىيىلار دەۋرىدىن بۇياقتى ئۇيغۇر تىلىشۇناسلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئەسرلىرى تەزكىرسى	
..... 100	
..... كۈرهش ئاهىر	
..... 104	
..... تىلىمىزدىكى سۆز-ئاتالغۇلارغا پىكىر	
..... 109	
..... غەيرەت ئابدۇراھمان	
..... 115	
..... ئۇيغۇر تىلىدىكى ئاتاش سۆزلىرىدە مىللەيلەك، تارىخىلىك ۋە تۈن جەھەتسىكى پەرقلەرنىڭ ئىپادىلىنىشى	
..... 118	
..... ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى سۆزلىرنىڭ ئۆتونشۇش خۇسۇسىتى ... ئايىشەمگۈل ئابدۇرپەمىت	
..... 122	
..... ئۇيغۇرچە مەتبۇئاتلاردىكى سۆز ئىشلىتىش مەسىلىسى توغرىسىدا	
..... رابىيە ئابدۇرپەم	
..... 122	

كورىپكتور: رۇقىيە سەدىق

ئىش ئۇ ئا رېچىخىاتىنى يەغىلەر ئاكادېمىرىنىڭ نەھىر ئەپكاري	بىسالىك ئوقۇمۇر سال زۇرتالى
ئومۇمىسى 73-سال	مەسىلەتىنىچى رازاق بۇمۇز
دەكتىرى قىلىدىغان ياقىن مۇعەززىز	ەنر بىسالىك ئەنلىك
ئەزىز بۇسۇپ	دەكتىرى مەسىرەن چەقىلىق
ئو ساپىنىڭ سەحرائىنى تەھرىزىرى	تەھرىزىك ئەستلىرى بۇمۇزى
رەشىدە ئامۇن	ئابىلىز مامۇت
ئۆزۈرىكىور. بولقىتە مەيدىق	

مۇندەر بىجە

سیاسىي نەزەريي، قانۇن تەتقىقاتى

پارتىيە مىللەي سیياسىتىنىڭ يېتە كېچىلىكىدە چوڭ قەدمى بىلەن ئالغا ئىلگىرىلەيلى ئاۋۇت توختى(1)
 دېمۆكراٽىنەك نازارەتچىلىك قىلىشتىكى ئاٽاسلىق پىرىنسىپلار ھەقىنە ئابىلىك ئالاۋۇدۇن(6)
 شىنجاڭنىڭ ماڭارىپ ئىشلىرىدا ساپا ماڭارىپنى زور كۈچ بىلەن كۈچەيتىشنىڭ زۆرۈلىكى توغرىسىدا..... ئۇرىشىدىن ھەمدۇللا(10)
 ئۇتتۇرا ئاسىيا ۋىزىتىنىڭ تەرقىباتىغا نەزەر مەرдан سېيدۇللا(14)
 دىن ئىشلىرىنى قانۇن بويىچە باشقۇرۇش پۇقرالارنىڭ دىنىي ئەركىنلىكىنى قوغداشنىڭ تۈپ كاپالىتى.....
 ھامۇت ئۇرىشى، ئىلىار ئابىلىز(20)
 مونتېسکىيۇ ۋە ئۇنىڭ ئۇچ ھوقۇقى ئايىش تەلەماتى فېردىن پەتىار(24)
 مىللەتلەرنىڭ پىسخىڭ ساپاپاسى ھەقىنە تۇرغۇنچان مەھسۇت(28)

ئىقتىساد تەتقىقاتى

مەركەزنىڭ يېزا ئىگىلىك سیياسىتىنى ئىستايىدىل ئىزچىلاشتۇرۇپ رايونىمىزنىڭ يېزا ئىقتىسادىي تەرقىباتىنى ئىلگىرى
 سۈرمىلى پەرهەت غاپپار(31)
 ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ نامرات رايونلارنى تەرقىتىي قىلدۇرۇش يولى ئۇستىدە مۇلاھىزه مۇزمىپەر مەھممەت(34)
 بىلىم ئىگىلىكى توغرىسىدا دەسلەپكى ئىزدىنىش ئاٽسيي ئىبراھىم(40)

قایتا نىشقا نۇرۇنلاشتۇرۇش مەسىلىسىنى ھەل قىلىشنىڭ زۆرۈلۈكى پەرھەت نەزىز(43)
 نىختىسلىس نىگىلىرى كارخانىلارنىڭ جىنى مۇنیرە ئابلىقىت(46)
 بىلىم نىگىلىكىنى قىسىچە تۈنۈششۈرۈش بەختىيار ئابدۇششۇكۇر(49)

تاریخ، مهندسیت، دن تحقیقاتی

غەربىي يۇرت كېيم - كېچەك مەدەنلىقى ۋە تارىخى ۋارسچانلىق مەسىلسى غەيرەتجان نۇسمان (51)
 خوتەننىڭ يېپەكچىلىك تارىخى ھەقىدە مەلۇماتلار مەمەتتابلا سىدىق (57)
 تاجىك ئەجدادلىرىنىڭ بۇدا دىنى ئېتقالى تۈغرسىدا شېرىن قۇربان (62)
 تۇرخۇن ئۇغۇر خانلىقدا قوشۇننىڭ قورالىنىشى ۋە ھەربىي ھەشق تۇرسۇنجان ھېزىم (68)
 بۇغۇرلارنىڭ ئائىتروپولگىلىك تېپى مەسىلسى ھەبىپلە خوجا لەھىجنى (73)
 نۇسابالق بېكسارمۇ؟ يەكەن ؟ سىدىق حاجى بارات (80)
 نۇرمۇھەممەد توختى (83) X

تل - ئەدەبیات تەتقىقاتى

قەدىمكى تۈيغۇر يادىكارلارلىرىدا كۆپ تۈچۈرۈدىغان ياردەمچى پىشىلارنىڭ ئالاھىدىلىكى توغرىسىدا.....
بۇھەيرا ئابىلت (85)

هازىرقى زامان تۈيغۇر تىلىدىكى مودال سۆزلىرى هەقىنیده تۈرنسا روزى (91)

شاپىر مۇھەممەد ئابدۇللا خاراباتنىڭ ئىلەم ۋە ئالىم هەقىنيدىكى قاراشلىرى توغرىسىدا نۇشرىپ ئابدۇللا (96)

مەھمۇد قىشقەرنىڭ ھاياتى توغرىسىدا سۇمنجان ئەمىدى (100)

لەتپىئە بىلەن چاقچاقنىڭ تۇرتاقلىقى ۋە پەرقى توغرىسىدا شاۋوكتى تىلاخون (104)

تۈيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىي تەندىقدىچىلىكىنىڭ تەرمەقىيياتى توغرىسىدا ئەكىبر قادر (106)

نېمىشېھىت شېرىئىلىرىدىكى ۋەتەنپەرۋەرلىك روھ توغرىسىدا خەپىرىگۈل كېرم (110)

ناؤائى ئەسەرلىرىدىكى ئایاللار ئۇپرازى ئادىلە ئىسمىيەل ، رەشىدە مامۇت (112)

تۇتتۇرما ئەسەر تۈيغۇر كلاسسىك ئەدبىييات تارىخىدىكى نامايدىنە ھېرقەتى ۋە ئۇنىڭ ئىجادىي پائالىيىتى.....
گۈلشن بەسر (117)

«تۈركىي تىللار دىۋانى» دىن قەدىمكى تۈيغۇر باللىرىنىڭ كۆكۈل بېچىش پائالىيىتىگە نەزەر.....
دەقىقتە دەخىم (124)